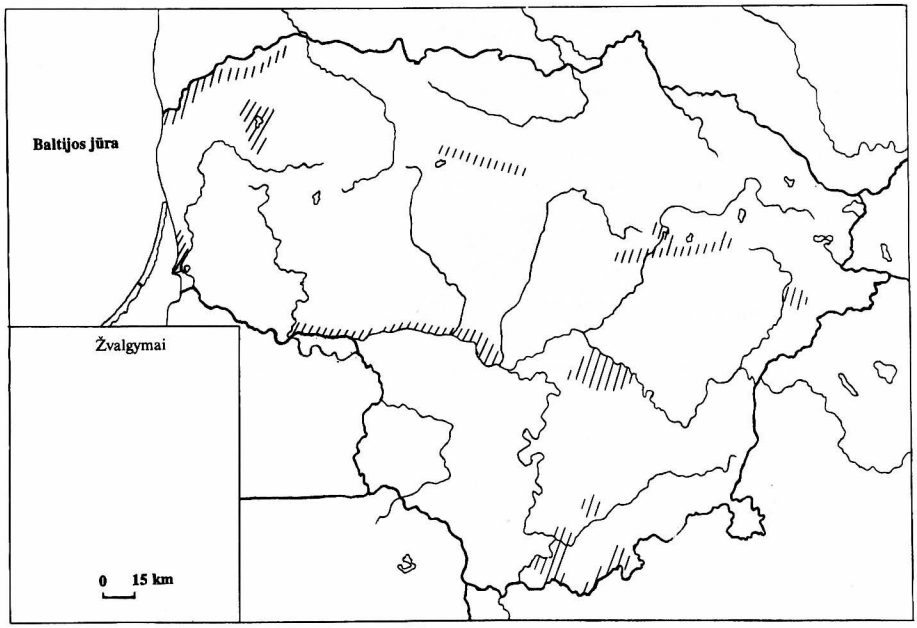

Pav. 61. 1996–1997 m. žvalgytos Lietuvos vietovės.
Fig. 61. The archaeological survey investigated in 1996–1997.

X. ARCHEOLOGIJOS PAMINKLŲ ŽVALGYMAS

Zenonas Baubonis, Bronius Dakanis

Plungės rajono kapinynų žvalgomieji tyrinėjimai 1997 metais

1997 m. KPC atliko žvalgomuosius tyrinėjimus keliose Plungės raj. vietose.

Dar 1984 m. buvo išsiaiškinta, kad Vaištaruose, iškilioje Dragučiu vadinamoje kalvoje, apie 1940 m. K. Norvaiša radęs „nuo švedų laikų tiesų kardą su kauline rankena ir geležinę pasidabruotą karūną". 1997 m. žvalgomųjų tyrinėjimų metu minėtoje kalvoje ieškant kapinyno, 550 m į P nuo Kretingos–Kužių geležinkelio ir tiek pat nuo kelio, jungiančio Stanelius su Telšių–Lieplaukės keliu, aptiktas **Vaištarų pilkapis**. Iki 1 m aukščio ir 10 m skersmens sampilas (vainiko akmenys, matyt, jau išlupti) išlikęs kalvos centre, medžių eilėje – buvusiame nedirbamos žemės rėžyje. Kiti pilkapiai sunaikinti – žvalgant kalvos paviršių metalo detektoriumi, jokių archeologinių radinių nerasta, o ištirtuose plotuose būta tik kieto molio. Kad pilkapių turėjo būti daugiau, liudija archyvinė medžiaga. 1935 m. Žemės vardyno anketoje E. Ereminienė nurodė išariamus žmonių kaulus, labai senoviškas geležines ir žalvarines apyrankes bei giliau esantį akmenų grindinį, kurį savininkai baigią išgriauti. Ten pat užrašytas ir padavimas, kad „senovėje rusai ant to kalno buvę pastatę sargybos bokštą. Rusų dragūnai atjodavę čia ir žvalgydavę, nuo to ir kalnas pavadintas". Radinius 1936 m. mini ir A. Kirkutis: „kalno vakarų pusėje buvę akmeniniai sklepai", o „prieš 10 metų tame kalne yra radę geležinių durtuvų ir dalis varinių apšarvavimų bei žmonių kaulų" (*VAK,* nr. 36, p. 161).

Ekspedicijos metu pilkapis sutvarkytas – nukirsti jo medžiai ir krūmai. Pilkapis būdingas II–IV a.

Kepurėnų kapinynas buvo 1,05 km į PR nuo kaimo kapinių, esančių šalia Kepurėnų miško, ir 300 m į ŠR nuo dešiniojo Čerkonės kranto, ties jos vingiu ir santaka su bevardžiu upeliu, to upelio kairiajame krante. Valstybės archeologijos komisijos iš P. Tarasenkos gautame rašte (*VAK*, nr. 35, p. 131) Kepurėnuose nurodomi trys milžinkapiai (vienas apvalus beržais apaugęs, antras – eglėmis, o trečias su viršuj stovinčiais keliais pakrypusiais kryžiais – pušimis), kuriuose randama kaulų ir „senų liekanų". Vietos gyventojai (J. Meškauskas) Kepurėnuose žinojo tik ketverias kapinaites: Kontauto, Kryževičiaus, Mažeikos Domo ir Sendvario. Nustatyta, kad tikroji radimvietė iš nurodytų minėtame rašte yra Pilalis, minimas 1935 m. Žemės vardyno anketoje, surašytoje S. Būdavo. Tai patvirtina tų pačių metų Komisijos pranešimas, kuriame rašoma, kad J. Bagdonavičiaus žemėje yra „piliakalnis, iš kurio imamas žvyras keliams taisyti. Kasant randama daug žalvarinių senienų ir kitokių radinių" (*VAK*, nr. 35, p. 130).

1984 m. išsiaiškinta, kad Pilalis – tai apie 10 m aukščio, ŠV–PR kryptimi 90 m ilgio ir 60 m pločio kalva stačiais šlaitais tarp žemų pievų, primenanti piliakalnio liekanas. 1997 m., tiriant išlikusią mažą kalvos aikštelės dalį tarp didelių medžių, senų duobių ir iškasto paviršiaus, kapų neberasta. Tačiau čia tikrai buvus kapinyną patvirtino V. Jankausko duomenys. Pasak jo, kalnas, vadinamas Pilele, P kryptimi buvęs gerokai ilgesnis. Čia, žemesnėje jo dalyje (ne viršuje), kasant žvyrą maždaug 6 dešimtmetyje rasdavę kaulų ir „įvairių, nepaprastų, blizgančių geležų". Jo senelis turėjo daug senoviškų monetų (galbūt iš kalno?). Pasakojama, kad „kalnalį sunešė su kepurėmis, aukso yr ten pakavota". Kapinyno datavimas liko neaiškus. Jo vietą – kalvos liekanas – reikėtų įrašyti į vietinės reikšmės archeologinių vietų sąrašą.

1984 m. MMT žvalgomosios ekspedicijos metu išaiškinta **Dovainių radimvietė** – spėjamas kapinynas; jis vadinamas Ubago kapu, yra maždaug 400 m į ŠV–V nuo buvusio malūno vietos ir 200 m į ŠV nuo brastos per Notę, jos dešiniajame krante (Notė čia vadinama Klaudiniu). A. Valinskis, apie 1940 ar 1946 m. imdamas statybai molį iš kalvos PV šlaito, atkasė surūdijusią „špiką-durtuvą" (įmovinį ietigalį) ir kaukolę. Daugiau nebekasęs. Radimvietėje – didelės kalvos viršuje bei šlaite link Notės ir šaltinio – ištirtas 64 m^2 plotas, tačiau kapų neaptikta. Kalvoje buvo kieto

rūdingo molio. Galbūt tuomet buvo rastas pavienis kapas. Jo radimą dar kartą paliudijo vietos gyventojai: Z. Petrauskienė („visko rado – žiedų, kaulų") ir A. Valinskio dukra O. Milvydienė iš Gilaičių: „buvę 9 žiedai (po 3 ant abiejų rankų pirštų), durtuvas (geležies gabalas), branzalietas ant rankos (ties juo kaulas pažaliavęs) ir šalmas (sudaužytas)". Pasak O. Milvydienės, ten vaidenasi – matosi ugnies stulpai, klaidina. Ateityje, kai kalva bus suarta, ją dar būtina žvalgyti.

Kapų neaptikta ir **Laumalenkų** bei **Užpelkių radimvietėse**. Čia taip pat galėjo būti pavienių vėlyvų kapų: žemės savininko Kabalino (Laumalenkuose) ir elgetos (Užpelkiuose). Laumalenkų kalvoje, teigia J. Mickevičius, „apie 1877 metus, kasant bulvėms rūsius, buvo rasta žalvarinių antkaklių, apyrankių, žiedų, žmonių kaulų", kurių Rimeika pabūgęs ir daugiau nebekasęs. Užpelkių kalvos, vadinamos Ubago kapu, ištisai iškasinėtos bulviarūsiais, kapo archeologiniai radiniai (S. Augustinienė: „sakydavo, kad kasant rūsius radę kokių tai metalinių daiktų", „kaulų, kaukolių rasdavo 2 m į žemę... atrodo, kad rasdavo ir žalvarių") taip pat abejotini.

Zenonas Baubonis, Bronius Dakanis

Archeological survey of cemeteries in Plungė district, 1997

In 1997 in Plungė district LCCH surveyed a number of unresearched hitherto archeological objects: Vaištarai, Kepurėnai cemeteries and Laumalenkai, Užpelkiai find sites. In Vaištarai cemetery a burial mound from the 2nd–4th centuries was observed while a research on Kepurėnai site revealed a cemetery of uncertain dating.

Bronius Dakanis

Senųjų Alksnėnų akmuo su ženklais

Senųjų Alksnėnų (Marijampolės raj. ir Lenkijos Respublika) akmuo su ženklais žinomas jau nuo XIX a. pabaigos. 1936 m. Senųjų Alksnėnų ūkininkai, gyvenantys Lenkijoje, slapta pergabeno jį į Lietuvą. Vėliau dėl